

NORGES HØYESTERETT

Den 11. juni 2015 avsa Høyesterett dom i

HR-2015-01233-A, (sak nr. 2015/51), straffesak, anke over dom,

A (advokat Brynjar Østgård)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (førstestatsadvokat Lars Fause)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Normann**: Saken gjelder spørsmål om straffansvar etter en ekspedisjon til Antarktis.
- (2) Troms politidistrikt utferdiget 10. juli 2013 forelegg mot A for overtredelse av bilandsloven § 8 jf. § 7 og forskrift til vern om miljøet i Antarktis – Antarktisforskriften – av 5. mai 1995 § 32. A vedtok ikke forelegget, som trådte i stedet for tiltalebeslutning, jf. straffeprosessloven § 268. Tiltalen gjelder brudd på plikten til å gi korrekt eller fullstendig melding om virksomhet i Antarktis og utarbeidelse av foreløpig konsekvensutredning, jf. forskriften §§ 9 og 10, igangsettelse av meldt ekspedisjon på tross av vedtak om utsettelse, jf. forskriften § 12, og seiling i Antarktis uten å oppfylle krav om tilstrekkelig forsikring, jf. forskriften § 31.
- (3) Antarktisforskriftens formål er å verne miljøet i Antarktis ved "planlegging og gjennomføring av all virksomhet i Antarktis", jf. § 1. Antarktis er i § 2 definert som "området syd for 60 grader sydlig bredde", jf. Antarktistraktaten artikkel VI og Miljøprotokollen 1. oktober 1991 artikkel 1 bokstav b, og det er ikke omstridt at området også omfatter åpent hav.

- (4) A var ekspedisjonsleder på en tidligere ekspedisjon med "X" som forliste i Antarktis i februar 2011. Tre menn omkom i forliset. A befant seg på tidspunktet for forliset på Antarktisplataet på vei til Sydpolen. Han har senere forsøkt å bringe på det rene de nærmere omstendigheter rundt ulykken. A har forklart at fordi han ikke fikk svar verken hos Norsk Polarinstitutt, amerikanske eller newzealandske myndigheter, måtte han reise tilbake til Antarktis for å finne ut hva som var skjedd. Planen var å besiktige havnene der "X" hadde ligget oppankret, finne depotene som ble lagt igjen i tilknytning til 2011-ekspedisjonen, lete etter den forliste båten og å avholde en minnemarkering for de omkomne.
- (5) A sendte 17. mars 2011 summarisk melding om en ekspedisjon til Antarktis til Norsk Polarinstitutt. Instituttet er fagdirektorat under Klima- og miljøverndepartementet, og er gitt formell kompetanse til å føre tilsyn med gjennomføring av Antarktisforskriften, jf. forskriften § 29.
- (6) Meldingen ble levert på eksempelskjema for "Private Antarktisekspedisjoner – forhåndsmelding og miljøkonsekvensvurdering jf. §§ 9 og 10 i forskrift om vern av miljøet i Antarktis".
- (7) I meldingen er formålet med ekspedisjonen beskrevet slik:

"Seile til Mc Murdo sound – hente utstyr. Søke etter spor av 'X' og dets mannskap.

Blomsterkrans-seremoni, samt minnestund for de savnede på ulykkesomr. Seile til Ant. Peninsula – Syd Georgia, + Sydpolen."

- (8) Tidspunktet for ekspedisjonen ble angitt å være i perioden mellom 1. januar og 1. april 2012, og det er opplyst at transportmiddelet til/fra Antarktis skulle være en seilbåt benevnt "Y".
- (9) Norsk Polarinstitutt ved seksjon for miljørådgivning etterspurte slik utfyllende informasjon om den planlagte ekspedisjonen som man mente var nødvendig for å kunne realitetsbehandle meldingen i henhold til gjeldende regelverk. Oppfordringen ble ikke etterkommet. A sendte i stedet en rekke spørsmål om forsikringer og garantibeløp. Kommunikasjonen ble avsluttet 20. mai 2011 med følgende epost til A:

"Vi viser til tidligere kommunikasjon (inkl. nedenforstående). Vi vil med dette igjen få understreke at vi ikke er i stand til å vurdere den innkomne meldingen (inkl. spørsmål om forsikrings- eller garantibeløp) nærmere før vi har mottatt mer informasjon/detaljer i tråd med vår forespørsel av 11.04.11 (vedlagt)."

- (10) Norsk Polarinstitutt hørte etter dette ikke mer fra A, men fikk i begynnelsen av desember 2011 informasjon som tydet på at han var i ferd med å gjennomføre en reise til Antarktis. Den 23. desember 2011 traff instituttet slikt vedtak:

"Med hjemmel i § 12, andre ledd, i Antarktisforskriften, krever Norsk Polarinstitutt at As innmeldte aktivitet (jf. melding av 17.03.11) utsettes til sydsommersesongen 2012-13. Aktiviteten kan ikke gjennomføres før Norsk Polarinstitutt er gitt tilstrekkelig informasjon og tid til å vurdere den innmeldte aktiviteten i samsvar med gjeldende regler."

(11) Til tross for at A ble kjent med vedtaket mens han befant seg på New Zealand i begynnelsen av januar 2012, reiste han sammen med fire andre fra New Zealand mot Sørishavet 22. januar 2012 i en russiskflagget båt kalt "Z". Båten ble på turen omdøpt til "X"/"Y".

(12) Om det videre hendelsesforløpet heter det i lagmannsrettens dom:

"Ekspedisjonsfølget krysset Antarktis-området ved 60° grader sørlig breddegrad cirka 7. februar 2012. A seilte rundt i Rosshavet ved blant annet McMurdoe sound, Ross Island, Horseshoe Bay og Backdoor Bay. Dette området samsvarer det som i meldingen av 17. mars 2011 var angitt som ekspedisjonsområdet.

Det er ikke godtgjort om ekspedisjonsfølget var på land, og A ønsket ikke å besvare spørsmål knyttet til eventuelle landaktiviteter. Lagmannsretten finner på bakgrunn av As forklaring bevist at båten i alle fall var så nære land at de var i stand til å vurdere fortøyningspunkter, og depoter. A har for lagmannsretten pekt ut områder på kart hvor båten seilte og hvor de lå oppankret helt inne ved land. Ekspedisjonsdeltakerne søkte etter spor etter X og etter utlagte depoter fra 2011-ekspedisjonen, men fant ikke disse igjen. A mener disse er fjernet. A og hans mannskap avholdt en minneseremoni for de forulykkede. De oppholdt seg i Antarktis-området til månedsskiftet mars- april 2012, hvorefter de seilte til Chile, videre til Argentina og tilbake til Chile hvor ekspedisjonen ble avsluttet."

(13) Nord-Troms tingrett avsa 23. juni 2014 dom med slik slutning:

"A, født 00.00.1977, dømmes for en overtredelse av bilandsloven § 8, jf. loven § 7, jf. forskrift om vern av miljøet i Antarktis § 32, jf. forskriften § 2 første og andre ledd, jf. forskriften § 3, jf. forskriften § 9, jf. forskriften § 10 første ledd (post I), en overtredelse av bilandsloven § 8, jf. loven § 7, jf. forskrift om vern av miljøet i Antarktis § 32, jf. forskriften § 2 første og andre ledd, jf. forskriften § 3, jf. forskriften § 12 (post II), en overtredelse av bilandsloven § 8, jf. loven § 7, jf. forskrift om vern av miljøet i Antarktis § 32, jf. forskriften § 2 første og andre ledd, jf. forskriften § 3, jf. forskriften § 31 (post III), jf. straffeloven § 63 første ledd og § 61.

Straffen settes til en bot på 45 000 førtifem-tusen-kroner, subsidiært fengsel i 50 – femti – dager.

A pålegges å dekke statens sakskostnader med 5000 – femtusen – kroner."

(14) A anket tingrettens dom til Hålogaland lagmannsrett som 13. november 2014 avsa dom med samme resultat som tingretten.

(15) A har anket rettsanvendelsen under skyldspørsmålet til Høyesterett.

(16) Rettsanvendelsen skal prøves med det faktum lagmannsretten har funnet bevist, jf. straffeprosessloven § 330. Partene er enige om at Høyesterett må legge til grunn at A ikke gikk i land i Antarktis. Saken står for øvrig i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.

(17) *Mitt syn på saken:*

(18) Forsvarer har anført at bilandsloven § 7 ikke gir tilstrekkelig hjemmel for å straffe A etter den forskrift tiltalen gjelder. Jeg ser først på spørsmålet om de aktuelle forskriftsbestemmelsene er forankret i bilandsloven § 7 andre ledd, som er begrenset til å

hjemle gjennomføring av Norges folkerettslige forpliktelser. Det neste spørsmålet er i så fall om folkeretten inneholder begrensninger som gjør at A ikke kan straffes.

- (19) Det aktuelle straffebudet er bilandsloven § 8, jf. delegasjonshjemmelen i § 7 og gjeldende forskrift gitt i medhold av denne. På tidspunktet for As ekspedisjon gjaldt forskrift om vern av miljøet i Antarktis av 5. mai 1995 – Antarktisforskriften. Denne er senere erstattet av forskrift om miljøvern og sikkerhet i Antarktis av 26. april 2013. I det følgende omtales disse også som henholdsvis 1995-forskriften og 2013-forskriften. I henhold til forarbeidene til den nye forskriften dreier det seg på det punkt saken gjelder om presiseringer av tidligere forskrift.
- (20) Bilandsloven gjaldt opprinnelig bare for Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Mauds Land, jf. §§ 1 og 2. Det er disse områdene som er "underlagt norsk statshøyhet som biland", jf. § 1. Loven ble endret i 1990 som følge av Norges internasjonale forpliktelser, og det ble gjort en tilføyelse i § 7 som sikret tilstrekkelig hjemmel til å gi forskrifter gjeldende i hele Antarktis, jf. Ot.prp. nr. 41 (1989–1990) side 2.
- (21) Foranlediget av ansvarsvedlegget av juni 2005 til Protokoll til Antarktistraktaten om miljøvern av 1. oktober 1991 – Miljøprotokollen – ble bilandsloven § 7 igjen endret i 2008, jf. Ot.prp. nr. 62 (2007–2008). Ansvarsvedleggets bestemmelser skulle implementeres av Miljøverndepartementet i 1995-forskriften. Bilandsloven § 7 har etter dette slik ordlyd:
- "Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av denne lov.**
- Kongen kan gi bestemmelser til gjennomføring av mellomfolkelige overenskomster, anbefalinger og bestemmelser som Norge har sluttet seg til. Kongen kan herunder fastsette bestemmelser om ansvar og krav til effektive motiltak ved hendelser som har eller kan ha miljøskadelige følger, og fastsette bestemmelser om forebyggende tiltak. Kongen kan fastsette plikt til å tegne forsikring til dekning av slikt ansvar.**
- Bestemmelser som nevnt i annet ledd kan gis for alle norske biland og andre deler av Antarktis."**
- (22) Det fremgår av bestemmelsen lest i sammenheng at blancofullmakten i første ledd bare gjelder de norske bilandene. Antarktisforskriften, som *også* regulerer områdene utenfor bilandene, er utelukkende hjemlet i andre ledd, jf. tredje ledd. Forskriftshjemmelen i andre ledd er dermed etter sin ordlyd *begrenset* til å gjelde gjennomføringen av Norges folkerettslige forpliktelser.
- (23) Når 1995-forskriften, som A er tiltalt for å ha overtrådt, er gitt til gjennomføring av Antarktistraktaten og Miljøprotokollen, vil de samme begrensningene i reguleringsadgangen som følger av det folkerettslige grunnlaget, på tilsvarende måte gjelde for pliktene som kan pålegges borgerne etter denne forskriften, jf. Ot.prp. nr. 62 (2007–2008) side 3.
- (24) I 2013-forskriften er det i § 2, som angir forskriftens virkeområde, i fjerde ledd gjort uttrykkelig unntak for "fartøy i seilas på det åpne hav". En parallell reservasjon følger av Antarktistraktaten artikkel VI, og den samme begrensning må derfor innfortolkes i 1995-forskriften.

- (25) Bakgrunnen for reservasjonene i Antarktistraktaten artikkel VI og 2013-forskriften er prinsippet om det åpne havs frihet i FNs Havrettskonvensjon 1982 artikkel 87, som er utviklet i den folkerettslige sedvaneretten. Noen nærmere definisjon av "det åpne havs frihet" er ikke uttrykkelig angitt i konvensjonen, men det fremgår i artikkel 87 nr. 1 at "[u]tøvelsen av det åpne havs frihet er underlagt de vilkår som er fastsatt i denne konvensjon og andre folkerettsregler". Traktatpartene erkjenner også i fortalen at mange av Havrettskonvensjonens bestemmelser legger rammer som krever utfylling enten av regler i den alminnelige folkeretten eller av særlige traktatregler, jf. St.prp. nr. 37 (1995–96) side 12. De samme synspunktene er reflektert i merknadene til artikkel 87, jf. proposisjonen side 61.
- (26) For meg blir det ikke nødvendig å ta stilling til hvor de nærmere grensene for det åpne havs frihet går og heller ikke til de nøyaktige grensene for traktatstatenes adgang til regulering etter Antarktistraktaten. Jeg kan under enhver omstendighet ikke se at den internrettslige forskriftshjemmelen i bilandsloven § 7 andre ledd er i strid med Norges traktatforpliktelser eller alminnelige folkerettslige prinsipper for øvrig. Paragraf 7 andre ledd gir nettopp hjemmel til gjennomføringen av disse forpliktelsene, og – som det vil ha fremgått – er det heller ikke tvilsomt at § 7 andre ledd er tilstrekkelig grunnlag for å gjøre Antarktisforskriften gjeldende for andre deler av Antarktis enn de norske bilandene. Det er på det rene at A under ekspedisjonen befant seg i områder utenfor disse.
- (27) Forsvarer har under henvisning til Antarktistraktaten artikkel VI og FNs Havrettstraktat artikkel 87 videre anført at As handlinger er straffrie, fordi det dreier seg om seilas på det åpne hav. Spørsmålet er dermed om A må frifinnes fordi ekspedisjonen omfattes av dette unntaket i forskriften.
- (28) Det fremgår av Antarktistraktaten artikkel VII nr. 5 bokstav a at traktatstatene har meldeplikt for "all expeditions to and within Antarctica, on the part of its ships or nationals, ...", og Miljøprotokollen regulerer "aktiviteter" i Antarktis. Dette gir i seg selv ingen klar avgrensning av traktatens og dermed forskriftenes virkeområde. Etter 1995-forskriften § 9 gjelder meldeplikten "all ... planlagt virksomhet i Antarktis", og etter 2013-forskriften § 9 gjelder det samme for "aktivitet i Antarktis". I kommentaren til 2013-forskriften § 2 fjerde ledd er dette avgrenset og presisert til å gjelde "skip med en destinasjon i Antarktisområdet". Som nevnt, er 2013-forskriften her en presisering av 1995-forskriften.
- (29) På denne bakgrunn er det etter min oppfatning relevant å legge vekt på at Antarktis var *målet* for As ekspedisjon. Det dreide seg dessuten om et lengre opphold i farvannet der, og båten lå oppankret ved land i flere tilfeller. Formålet med reisen var å søke etter spor etter "X" og dets mannskap. Båten befant seg så nær land at mannskapet var i stand til å vurdere fortøyningspunkter og depoter. A har forklart for lagmannsretten at de lå oppankret helt inntil land. Lagmannsretten fant det videre bevist at de oppholdt seg i området i et lengre tidsrom.
- (30) Jeg er etter en samlet vurdering kommet til at den beskrevne aktiviteten ikke naturlig faller under unntaket knyttet til fri seilas på det åpne hav. Ekspedisjonen faller dermed inn under 1995-forskriftens virkeområde.

- (31) Jeg kan ikke se at det er noen uklarhet verken knyttet til hjemmelsloven eller til hva de straffesanksjonerte normene går ut på. Jeg går derfor ikke inn på forsvarers anførsler knyttet til legalitetsprinsippet.
- (32) Jeg er etter dette kommet til at anken ikke kan føre frem.
- (33) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (34) Dommer **Kallerud:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (35) Dommer **Arntzen:** Likeså.
- (36) Dommer **Bergsjø:** Likeså.
- (37) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (38) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: